

SABIEDRĪBAS IZGLĪTOŠANA INTEREŠU SASKAŅOŠANAI TERITORIJAS PLĀNOŠANĀ

Educating of Community to Corrdinate Interests in Spatial Planning

Sandra Ežmale

Rezekne Academy of Technologies, Latvia

Abstract. *The main obstacles of low effectiveness of public participation in the development process of spatial planning documents in Latvia are the lack of confidence of the population in the effectiveness of public participation, the lack of adequate competence and skills of local authorities for involvement of different interest groups, insufficient understanding of society about the coordination the interests of individuals with spatial development aims in different planning levels, as well as with the aims of sustainable development of local government territory. There are a variety of informal measures and methods which the municipality can use to raise the level of public knowledge and awareness about spatial planning to achieve the best outcomes from both the public interest and sustainable development perspective. These measures help a more active involvement and effectiveness of participation of community in the spatial planning process. The purpose of the study is to describe the problems of coordination of different interests, insufficient public participation, as well as to identify the educational opportunities for the matching the different interests in spatial development planning process in Latvia. The following tasks were identified in order to achieve the objective of the study: (1) to justify the needs for the coordination of interests in the spatial planning process; (2) to identify the main problems of public involvement and educational opportunities for the coordination of the interests. Methods used - content analysis, document analysis, deductive and inductive method, comparative analysis.*

Keywords: *participation methods, public awareness, public involvement, public participation, spatial plan, spatial planning.*

Ievads

Intruduction

Atbilstoši Teritorijas attīstības plānošanas likuma prasībām, teritorijas plānojums ir vietējās pašvaldības ilgtermiņa teritorijas attīstības plānošanas dokuments, kurā noteiktas prasības teritorijas izmantošanai un apbūvei, tajā skaitā funkcionālais zonējums, publiskā infrastruktūra, teritorijas izmantošanas un apbūves noteikumi, kā arī citi teritorijas izmantošanas nosacījumi un kuru izstrādā administratīvajai teritorijai vai tās daļai (LR Saeima, 2011). Atbilstoši teritorijas plānojumā noteiktajam funkcionālajam zonējumam ikviens iedzīvotājs var ilgtermiņā plānot savu dzīvi, arī saimniecisko darbību, zinot to, kādam iepriekš

skaidri definētam un paredzamam mērķim jebkura vietējās pašvaldības teritorija tiks izmantota, kā arī kādas ir prasības tās izmantošanai. Vietējās pašvaldības teritorijas plānojumu izstrādā atbilstoši pašvaldības ilgtspējīgas attīstības stratēģijai, kā arī ievērojot citus nacionālā, reģionālā un vietējā līmeņa teritorijas attīstības plānošanas dokumentus.

Normatīvajos aktos, kas nosaka prasības teritorijas attīstības plānošanas dokumentu izstrādei ir noteikta kārtība, kādā ir jāorganizē un jāīsteno sabiedrības iesaiste un līdzdalība, kas ir nepieciešama un jāievēro gan vietējai pašvaldībai, gan privātpersonām. Tomēr normatīvo aktu formālo prasību izpildīšana ir nepietiekoša, lai objektīvi noskaidrotu ieinteresēto personu un sabiedrības viedokli par konkrētiem attīstības projektiem, kā arī par plānoto teritorijas attīstību ilgtermiņā. Ierastā prakse vietējo pašvaldību teritorijas plānojumu izstrādes procesā formāla publicēt paziņojumus laikrakstā "Latvijas Vēstnesis", vietējā laikrakstā un pašvaldības mājas lapā, ne vienmēr var tikt uzskatīta par pietiekamu, lai varētu uzskatīt, ka sabiedrības iesaistes un līdzdalības pienākums ir izpildīts efektīvi. Pieņemto lēmumu kvalitāte ir atkarīga ne tikai no pašvaldības vai atbildīgās institūcijas darbības šajā procesā, bet arī no tā, cik aktīvi sabiedrība iesaistās lēmumu pieņemšanas procesā. Tomēr jāatzīst, ka Latvijā valsts pārvaldes institūcijās ir ļoti vāji attīstīta sabiedrības informēšanas un iesaistīšanas prakse. Valsts pārvaldes institūcijas ir pasīvas sabiedrības aktivizēšanā un iesaistīšanā lēmumu realizācijā un sabiedrība reti tiek savlaicīgi un pietiekami informēta un iesaistīta lēmumu pieņemšanā. Nereti veidojas situācijas, kad sabiedrībai nav bijusi iespēja savlaicīgi līdzdarboties lēmumu pieņemšanā (VARAM, 2011).

Galvenie šķēršļi sabiedrības līdzdalības efektivitātes paaugstināšanai teritorijas attīstības plānošanas dokumentu izstrādes procesā ir iedzīvotāju neticība sabiedrības līdzdalības lietderīgumam, pašvaldību speciālistu neietiekošas kompetences un iemaņas dažādu interešu grupu aktīvai iesaistei, nepietiekoša izpratne par privātpersonu interešu un dažādu līmeņu teritorijas attīstības mērķu saskaņošanu ar vietējās pašvaldības teritorijas attīstības mērķiem. Papildus jāatzīmē arī tas, ka sabiedrībai kopumā ir nepietiekoša izpratne par teritorijas attīstības plānošanas nozīmi kā katra atsevišķa indivīda dzīvē, tā sabiedrībai kopumā.

Pastāv dažādi neformāli pasākumi un metodes, ar kuru palīdzību pašvaldība var veicināt sabiedrības zināšanu un informētības līmeņa paaugstināšanu par teritorijas plānošanu, kā arī aktīvāku iesaisti un līdzdalības efektivitāti teritorijas plānošanas procesā, lai tiktu sasniegts labākais rezultāts gan no sabiedrības interešu, gan ilgtspējīgas attīstības skatupunkta.

Pētījuma mērķis: raksturot interešu saskaņošanas un sabiedrības līdzdalības problēmjautājumus, kā arī identificēt sabiedrības izglītošanas iespējas interešu saskaņošanai teritorijas attīstības plānošanā Latvijā. Pētījuma mērķa sasniegšanai tika izvirzīti šādi uzdevumi: (1) pamatot interešu saskaņošanas nepieciešamību

teritorijas plānošanas praksē; (2) identificēt galvenās sabiedrības iesaistes problēmas un izglītošanas iespējas interešu saskaņošanai. Izmantotās metodes-kontentanalīze, dokumentu analīze, deduktīvā un induktīvā metode, salīdzinošā analīze.

Interesu saskaņošana teritorijas plānošanā *Coordination of interests in spatial planning*

Teritorijas plānošana ir viens no pašvaldības politikas īstenošanas instrumentiem, ar kura palīdzību, nodrošinot ilgtspējīgu attīstību, iespējams saskaņot dažādas, reizēm pat pretējas intereses teritorijas ekonomiskās, kultūras un vides attīstības jomā. Teritorijas plānojums rada tiesisko stabilitāti attiecīgās teritorijas izmantošanā ilgākā laika posmā un garantē, ka privātpersonas var paļauties uz noteiktā kārtībā apstiprinātu teritorijas plānojumu un īstenot savas saimnieciskās darbības plānus (Čepāne & Statkus, 2005).

Teritorijas attīstības plānošanas likums nosaka nepieciešamību ievērot pēctecības principu saskaņā ar kuru jaunus teritorijas attīstības plānošanas dokumentus izstrādā, izvērtējot spēkā esošos attīstības plānošanas dokumentus un to īstenošanas praksi, kā arī savstarpējas saskaņotības principu, atbilstoši kuram teritorijas attīstības plānošanas dokumentus izstrādā, tos savstarpēji saskaņojot un izvērtējot citos teritorijas attīstības plānošanas dokumentos noteikto, t.i., nodrošina dokumenta atbilstību hierarhiski augstākiem plānošanas dokumentiem un tajos noteiktajiem mērķiem (PKC). Tādējādi spēkā esošie teritorijas plānojumi kā normatīvie akti noteic ilgstošu teritorijas attīstības perspektīvu un teritorijas atļautās apbūves iespēju. Interesu saskaņotības princips nozīmē atsevišķu privātpersonu interešu un dažādu līmeņu (nacionālā, plānošanas reģiona un rajonu) teritorijas attīstības mērķu saskaņošanu ar vietējās pašvaldības teritorijas attīstības mērķiem. Teritorijas plānošanas galvenais uzdevums ir kompleksi saskaņot atsevišķu privātpersonu intereses ar attiecīgās teritorijas ilgtspējīgas attīstības iespējām (Auders, 2008).

Latvijas Republikas Satversmes 105. pants paredz gan īpašuma tiesību netraucētu īstenošanu, gan arī valsts tiesības sabiedrības interesēs ierobežot īpašuma izmantošanu. Īpašumam ir jākalpo sabiedrības interesēm, un tiesības uz īpašumu var ierobežot, ja ierobežojumi ir noteikti ar likumu, tiem ir leģitīms mērķis un tie ir samērīgi. Privātpersonām nav subjektīvu tiesību prasīt no pašvaldības, lai plānojumā tiktu ietvertas konkrētas privātpersonu vēlmes (LR Augstākā tiesa, 2013) un nekustamā īpašuma īpašniekam ir tiesības izvēlēties tikai tādus teritorijas izmantošanas veidus, kas noteikti kā atļautā izmantošana vietējās pašvaldības teritorijas plānojumā. Teritorijas plānojumu kontekstā ierobežojums izpaužas kā nekustamā īpašuma īpašnieka vai valdītāja ierobežojums brīvi izvēlēties teritorijas izmantošanas veidu. Īpašnieku tiesības

īstenot konkrētu būvniecības ieceri ir atkarīga no spēkā esošā vietējās pašvaldības teritorijas plānojuma, t.i., no tā kāds funkcionālais zonējums un atļautā izmantošana ir noteikta tā īpašumā vai valdījuma esošajam zemes gabalam.

Lēmuma pieņemējam (pašvaldībai) ne vienmēr ir jāvadās no personu izteiktajiem priekšlikumiem vai iesniegtajiem iebildumiem un personu ierosinājumi ir rūpīgi jāizvērtē, vadoties no lietderības apsvērumiem (LR Satversmes tiesa, 2004). Par galveno kritēriju rīcības brīvības pareizas izmantošanas pārbaudē ir jāuzskata teritorijas plānošanas procedūras atbilstība tās galvenajam plānošanas procedūras atbilstība tās galvenajam uzdevumam – kompleksi saskaņot atsevišķu privātpersonu intereses ar attiecīgās teritorijas ilgtspējīgas attīstības iespējām (LR Satversmes tiesa, 2004). Vietējai pašvaldībai, nodrošinot sabiedrības līdzdalību teritorijas plānošanas procesā, ir pienākums būt par objektīvu un neitrālu institūciju, kuras uzdevums ir uzklaut un taisnīgi izvērtēt visus ieinteresēto pušu viedokļus par konkrētas teritorijas atbilstošāko un piemērotāko attīstības veidu. Tajā pašā laikā Satversmes tiesa ir uzsvērusi, ka lēmuma pieņemējam ne vienmēr ir jāvadās no personu izteiktajiem priekšlikumiem vai iesniegtajiem iebildumiem un tie mehāniski jāietver attiecīgajā teritorijas attīstības plānošanas dokumentā (LR Satversmes tiesa, 2008). Ieinteresētajām personām ir tiesības piedalīties teritorijas plānojuma izstrādes procesā, izsakot savus ierosinājumus un paužot viedokli. Tomēr tām nav tiesību pieprasīt, lai pašvaldība teritorijas plānojumā paredzētu tām vēlamo teritorijas funkcionālo zonējumu vai nosacījumus teritorijas izmantošanai un apbūvei.

Arī Satversmes 115. pantā ietvertās tiesības uz labvēlīgu vidi nav absolūtas, un tās var ierobežot, samērojot personas vai personu apvienību tiesības ar sabiedrības interesēm uz līdzsvarotu saimniecisko attīstību un ekonomisko labklājību (LR Satversmes tiesa, 2008). Pie līdzīga secinājuma ir nonācis arī Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāts, kas savā spriedumā ir norādījis, ka atbilstoši ilgtspējīgas attīstības principam teritorijas plānošanas procesa mērķis ir nodrošināt gan ekonomisko attīstību, gan sociālo un kultūras interešu īstenošanu, kā arī vides aizsardzību. Savukārt privātpersonai nevar rasties paļāvība un subjektīvās tiesības prasīt no pašvaldības, lai plānojumā tiktu noteikta konkrēta zemesgabala apbūves iespēja (LR Augstākā tiesa, 2013).

Līdz ar to vietā, kur to pieļauj teritorijas plānojums, neviena persona, kuras īpašumam blakus atrodas brīvi neapbūvēti zemesgabali, nevar paļauties, ka blakus esošie brīvie zemesgabali paliks neapbūvēti. Tas, ka dzīvojamā māja atradās klusā, nepiesārņotā vietā, ar nelielu transporta plūsmu, kā arī apkārt līdz šim atradās ne pārāk urbāna vide, nenozīmē, ka blakus esošie zemesgabali nevarētu tikt apbūvēti. Neviena persona, kuras īpašumam blakus atrodas brīvi neapbūvēti zemesgabali, nevar paļauties, ka blakus esošie brīvie zemesgabali paliks

neapbūvēti. Personai ir jārēķinās, ka arī blakus esošā īpašuma īpašniekam ir tādas pašas tiesības izmantot savu īpašumu, arī apbūvēt (LR Augstākā tiesa, 2013). Jāsecina, ka nekustamā īpašuma īpašnieki vai valdītāji pilnībā neizprot to, ka teritorijas plānošanas ietvaros atsevišķu privātpersonu intereses tiek saskaņotas ar attiecīgās teritorijas ilgtspējīgas attīstības iespējām, kā arī to, ka tiesības uz īpašumu var tikt ierobežotas sabiedrības interešu labā.

Sabiedrības iesaistes problēmas teritorijas plānošanas procesā *Public involvement problems in spatial planning process*

Teritorijas attīstības plānošana ir viens no svarīgākajiem priekšnosacījumiem konkrētās teritorijas ilgtspējīgai attīstībai, kā arī neatņemama sastāvdaļa šīs teritorijas attīstības prioritāšu noteikšanā. Vietējo iedzīvotāju līdzdalība šajā procesā ir svarīga, tāpēc arī sabiedrības līdzdalība ir kļuvusi par būtisku teritoriālās attīstības plānošanas daļu (Providus, 2008).

Teritorijas plānošanas likums nosaka vietējās pašvaldības funkcijas attiecībā uz teritorijas plānošanu, t.sk nepieciešamību nodrošināt sabiedrības līdzdalību teritorijas plānošanas procesā (6.5. punkts), kā arī fizisko un juridisko personu tiesības piedalīties teritorijas plānojumu apspriešanā (9.punkts) (LR Saeima, 2011).

Sabiedriskajai apspriešanai jākalpo diviem galvenajiem mērķiem: pirmkārt, iegūt informāciju, kas sekmētu pamatota un taisnīga lēmuma pieņemšanu; otrkārt, pārliecināt sabiedrību, ka tās izteiktie viedokļi tiek apspriesti (LR Augstākā tiesa, 2013).

Sabiedrības līdzdalība teritorijas plānojuma izstrādē kalpo ne tikai kā veids, lai identificētu un līdzsvarotu sabiedrības kopējās intereses, bet arī kā līdzeklis, lai atbilstoši īstenotu un nepieciešamības gadījumā ierobežotu personas pamattiesības sabiedrības interešu labā. Teritorijas plānojums tiešā veidā ietekmē katras personas ikdienas dzīvi (vidi), kā arī ierobežo privātpersonas brīvu un netraucētu rīcību savā īpašumā. Teritorijas plānojumā, nosakot zemesgabala, kurš atrodas privātīpašumā, izmantošanu kā dabas pamatnes teritoriju, tiek aizskartas personas tiesības uz privātīpašuma netraucētu izmantošanu. Teritorijas plānojums var ierobežot personas tiesības uz labvēlīgi vidi, arī nosakot autoceļa izbūvi gar privātmājas logiem vai paredzot nozīmīgas zaļās teritorijas apbūvi. Šādos gadījumos nepieciešams saskaņot sabiedrības intereses ar privātpersonas interesēm, un privātpersonu tiesību aizskārums atbilstoši jāpamato (Providus, 2008).

No vienas puses, indivīdiem ir tikai tiesības, bet nevis pienākums piedalīties sabiedrībai kopumā svarīgu lēmumu pieņemšanā. Tomēr, no otras puses, šo tiesību īstenošana ir lielā mērā atkarīga no publiskās varas subjektu vēlmes patiesi ieinteresēt sabiedrību šādās aktivitātēs. Publiskās varas subjektiem nekādā

gadījumā nav tiesību prezumēt sabiedrības kūtumu un tādējādi attaisnot savu bezdarbību gadījumos, kad jādara viss iespējamais (saprātīgi jācenšas), lai informētu sabiedrību par paredzamo darbību (Auders, 2008)

Efektīva sabiedrības līdzdalība lēmumu pieņemšanā dod iespēju sabiedrībai paust un lēmumu pieņemējam ņemt vērā viedokļus un bažas, kas saistītas ar teritorijas plānojuma izstrādi, tādējādi ar sabiedrisko apspriešanu tiek nodrošināta plānojuma leģitimitāte un plānošanas procesa atklātība, sekmējot sabiedrības informētību vides jautājumos (Providus, 2008).

Pamatojoties uz Pētījuma par sabiedrības iesaistes mehānismiem attīstības plānošanā un uzraudzībā vietējā līmenī rezultātiem (Rīgas plānošanas reģions, 2013), var secināt, ka pastāv vairākas problēmas sabiedrības iesaistei teritorijas plānošanas procesā (1.tab.).

1.tabula. Sabiedrības iesaistes problēmas teritorijas attīstības plānošanas procesā
Table 1 The public involvement problems in the spatial development planning process
(Rīgas plānošanas reģions, 2013)

Problēma	Apraksts
1. Sabiedrības neticība sabiedrības līdzdalības lietderīgumam	Iedzīvotāji netic sabiedrības līdzdalības lietderīgumam, jo bieži viņu idejas neparādās apspriesto dokumentu gala redakcijās, vai arī viņi iepriekš ir piedalījušies, bet tas nav radījis nekādas viņiem būtiskas izmaiņas.
2. Zemā pašvaldību kapacitāte iesaistīt sabiedrību	Pašvaldību speciālistiem trūkst kompetences un iemaņas, kā iesaistīt un sadarboties ar dažādām interešu grupām.
3. Pašvaldību formālā pieeja sabiedrības līdzdalībai	Pašvaldības bieži vien sabiedrību iesaista formāli, lai izpildītu normatīvo aktu prasības.
4. Privāto interešu dominance sabiedrības līdzdalības procesā	Sabiedrības līdzdalībā, jo īpaši publiskajā apspriešanā, dominē privātās, nevis publiskās intereses.

Arī sabiedriskā politikas centra “Providus” pētījumā “Sabiedrības līdzdalība teritorijas plānošanas un būvniecības jautājumos” kā šķēršļi efektīvai sabiedrības līdzdalībai norādīti:

- 1) sabiedrības inertums - sabiedrībā valda neticība, ka tā ar savu līdzdalību var kaut ko mainīt (iedzīvotāji izsaka savu ieinteresētību tikai tajos gadījumos, kuri skar viņu šauri privātās intereses, t.i., ir saistītas ar viņu īpašumtiesībām vai pašu tuvāko apkārtni);
- 2) sabiedrības līdzdalības procesa organizētāju prasmes un zināšanu trūkums (Providus, 2008).

Lai nodrošinātu augstu plānošanas procesa kvalitāti, sabiedrības līdzdalība ir būtiska visos plānošanas cikla posmos – sākot ar to, ka sabiedrība vēlas („pasūta”) plānošanas procesu, veic plānošanas darbu un piedalās stratēģisko izvēļu noteikšanā un pēc tam uzrauga un līdzdarbojas plānu izpildē. Attīstības plānošana pašvaldības (Rīgas plānošanas reģions, 2013). Pašvaldība nedrīkst

samierināties ar sabiedrības vai kādas tās daļas aktivitātes trūkumu kā nemainīgu faktu. Tai ar dažādu metožu palīdzību ir jācenšas motivēt piedalīties arī tās grupas, kuras parasti ir neaktīvas sava viedokļa izteikšanā vai interešu aizstāvībā. Šādai “līdzdalības meklēšanas” stratēģijai un ievērojamam sabiedrisko attiecību darbam vajadzētu ieinteresēt iedzīvotājus piedalīties un izteikt savus ierosinājumus (Providus, 2008).

Apkopojot iepriekšminēto, organizējot sabiedrības iesaisti un līdzdalību teritorijas attīstības plānošanas procesā, svarīgi ir atcerēties, ka tieši zinoša un ieinteresēta sabiedrība ir arī informēta sabiedrība. Līdz ar to svarīgi ir nodrošināt izglītojošus pasākumus sabiedrības izpratnes veicināšanai par teritorijas plānošanu un tās ietvaros pieņemto lēmumu nozīmību teritorijas ilgtermiņa attīstībā, kā arī paaugstināt pašvaldību un atbildīgo institūciju kapacitāti daudzveidīgu metožu un pasākumu izmantošanā, lai nodrošinātu efektīvu interešu saskaņošanu pašvaldības teritorijas attīstības mērķu sasniegšanai.

Sabiedrību izglītojoši pasākumi un metodes teritorijas plānošanā *The methods and measures for educating of society in spatial planning*

Pastāv dažādas metodes un neformālie pasākumi, lai veiksmīgāk un efektīvāk varētu organizēt sabiedrības iesaisti un līdzdalību. Sabiedrības iesaistes un līdzdalības nolūks ir informēt sabiedrību, palīdzēt izveidot savu viedokli, kā arī aktīvi izteikt to. Izvēloties metodes un pasākumus būtiski ir definēt, kādi uzdevumi būtu jāsasniedz ar sabiedrības līdzdalību.

Nozīmīga teritorijas plānošanas procesa sastāvdaļa ir sabiedrības informēšana. Papildus svarīgi ir atcerēties, ka tieši zinoša un ieinteresēta sabiedrība ir arī informēta sabiedrība.

Efektīvāki ir tiešie informēšanas veidi – ar tiešām uzklauššanas iespējām, plāna izstādīšanu uz vietas, kontaktēšanos ar personām, kas var sniegt noderīgu informāciju utt. Pateicoties dažādām metodēm, var tikt izdibināta iesaistīto pušu nostāja pret plānošanu un iegūtas sākotnējās norādes par to, kāda sadarbība ir iespējama. Turklāt viedokļu izpēte ir arī piemērota, lai nodibinātu pirmos kontaktus ar konkrētām mērķa grupām (piemēram, tādām, kuras no savas puses neizrāda nekādu iniciatīvu) un modinātu tajās interesi par plānošanas vai attīstības iecerēm. Plānošanas un tās īstenošanas gaitā ar viedokļu izpētes palīdzību var tikt novērtēta arī veikto pasākumu atbalstīšana un to iespajds (Providus, 2008).

Teritorijas attīstības plānošanas procesā var izmantot arī neformālās sabiedrības līdzdalības metodes, tādas kā (1) tiešā iedzīvotāju konsultēšana, lai nodrošinātu tos ar informāciju un atbalstu jautājumos, kas skar plānošanu, kā arī aktivizētu iniciatīvu; (2) darba grupas un radošās darbnīcas, lai ieinteresētās puses un iedzīvotāji var aktīvi diskutēt par dažādiem plānojuma aspektiem, izstrādāt priekšlikumus un kopīgi sadarbojoties pieņemt lēmumus; (3) mērķa grupu

līdzdalība, piemēram, bērni un jaunieši, sievietes, gados veci cilvēki vai no ārvalstīm nākušie iedzīvotāji, lai plānošanas procesā celtu motivāciju līdzdarboties un tādējādi novērstu vienpusīgus, uz konkrētām interešu grupām vērstus plānošanas lēmumus u.c.

Savukārt kā sadarbības iespējas var tikt izmantotas tādas metodes kā:

- 1) moderācija - izmanto pārrunās, grupu darbā, lai efektīvā veidā nonāktu līdz kopīgi izstrādātam rezultātam, kam piekrīt visi grupas dalībnieki.
- 2) apaļie galdi, forumi - veicina ieinteresēto personu sapulcināšanu un nodrošina iespēju izteikt viedokļus, izdiskutēt konkrētus jautājumus, konstatēt iedzīvotāju noskaņojumu un atrast kopsaucēju;
- 3) mediācija jeb starpniecība – nodrošina pārrunu ceļā ar visām iesaistītajām pusēm apmierinošu risinājumu atrašanu konfliktsituācijās
- 4) vietējā partnerība - nozīmē sadarbību starp iedzīvotājiem, konkrētajā vietā esošajiem vietējiem amatniekiem un iestādēm u. c.
- 5) e-līdzdalība - metode, kuras mērķis ir izmantot informācijas un saziņas tehnoloģiju sniegtās priekšrocības labākas teritorijas plānojuma izstrādes nodrošināšanai, kā arī lai veicinātu sabiedrības līdzdalību šādos procesos (Providus, 2008).

Atbilstoši Hārvardas universitātes pētījumiem tika radīts tā sauktais Hārvarda koncepts, kas ir balstīts uz abu pušu uzvaru (*win-win*), kurā nav zaudētāju. Konfliktsituācijā katra puse bieži pastāv uz savu pozīciju. Tomēr *win-win* situācija ir iespējama tikai tad, ja strīda puses kooperējas, nevis neatlaidīgi pastāv uz savām (iesīkstējušajām) pozīcijām un prasībām. Kooperācija šajā gadījumā nozīmē to, ka puses apsēžas pie viena galda un atklāj savas intereses un motīvus, kas slēpjas aiz viņu prasībām, respektīvi, pozīcijām. Bieži tas var izrādīties ļoti grūti, tāpēc ka vairums cilvēku ļoti nelabprāt grib atteikties no jau reiz formulētas nostājas (pozīcijas). Tomēr, atklājot intereses, parasti rīcības un risinājumu telpa var tikt paplašināta. Var tikt ievērotas arī nozīmīgu trešo personu vēlmes, kā arī citas pušu intereses un vajadzības, kam nav tieša sakara ar strīda priekšmetu. Hārvardas koncepcija attēlo strukturētu vienošanās pārrunu vadlīniju. Šis pārrunu metodes mērķis ir radīt *win-win* situācijas visām konfliktā iesaistītajām pusēm. Centrālie priekšnosacījumi pārrunām saskaņā ar Hārvardas koncepciju ir: (1) cilvēkus un problēmas skatīt šķirti (vest pārrunas saturiskajā līmenī); (2) centrā nostādīt nevis pozīcijas, bet intereses; (3) prom no risinājuma pie opcijas; (4) pirms lēmuma pieņemšanas izstrādāt dažādas izvēles iespējas (Trosens, Hofmans, & Rotfišere, 2004).

Savukārt inovatīvas jaunās tehnoloģiskās iespējas tīmekļa lietojumprogrammu jomā atbalsta jaunus saziņas veidus starp iedzīvotājiem un plānotājiem. Tie ietver tiešsaistes diskusijas, tīmekļa aptaujas, tiešsaistes forumus, virtuālus seminārus un konferences, e-pastu apmaiņu. Spēlēm ir spēks iesaistīt iedzīvotājus nopietnos plānošanas procesos, nedomājot par tiem ko var nosaukt

par "līdzdalības spēku bez līdzdalības". Rotaļīga sabiedrības līdzdalība (*playful public participation*) ir sabiedrības līdzdalība, kurā galvenā loma ir spēlei. Tās galvenā koncepcija ir veidota, ņemot vērā prieku iedzīvotājiem, kas iesaistīti sabiedrības līdzdalības procesos (Krek, 2008).

Secinājumi **Conclusions**

Teritorijas plānošanas normatīvajos aktos noteiktā kārtība, kādā tiek veikta sabiedrības iesaiste un līdzdalība, ir objektīvi nepieciešama un jāievēro visām iesaistītajām pusēm, t.sk., vietējām pašvaldībām, privātpersonām, interešu grupām, lai tiktu pieņemts taisnīgs lēmums konfliktējošu vai atšķirīgu interešu gadījumos teritorijas plānošanā. Sabiedrības iesaistīšana un līdzdalība pašvaldības attīstības plānu vai projektu apspriešanā nedrīkst būt formāls pasākums, bet gan tai ir jānodrošina maksimāli labākā lēmuma sasniegšana, ievērojot sabiedrības intereses un ilgtspējīgas attīstības viedokļa.

Organizējot sabiedrības iesaisti un līdzdalību teritorijas attīstības plānošanas procesā, svarīgi ir atcerēties, ka tieši zinoša un ieinteresēta sabiedrība ir arī informēta sabiedrība. Līdz ar to svarīgi ir nodrošināt izglītojošus pasākumus sabiedrības izpratnes veicināšanai par teritorijas plānošanu un tās ietvaros pieņemto lēmumu nozīmību teritorijas ilgtermiņa attīstībā un katra indivīda dzīvē, kā arī paaugstināt pašvaldību un atbildīgo institūciju kapacitāti daudzveidīgu metožu un pasākumu izmantošanā, lai nodrošinātu efektīvu interešu saskaņošanu pašvaldības teritorijas attīstības mērķu sasniegšanai.

Pastāv daudzveidīgas metodes (piemēram, radošās darbnīcas, e-plānošana, spēles, darba grupas, mediācija u.c.), kuras izmantojot pašvaldība var veicināt sabiedriskās līdzdalības efektivitāti.

Summary

The main obstacles of low effectiveness of public participation in the development process of spatial planning documents in Latvia are the lack of confidence of the population in the effectiveness of public participation, the lack of adequate competence and skills of local authorities for involvement of different interest groups, insufficient understanding of society about the coordination the interests of individuals with spatial development aims in different planning levels, as well as with the aims of sustainable development of local government territory. There are a variety of informal measures and methods which the municipality can use to raise the level of public knowledge and awareness about spatial planning to achieve the best outcomes from both the public interest and sustainable development perspective. These measures help a more active involvement and effectiveness of participation of community in the spatial planning process. The purpose of the study is to describe the problems of coordination of different interests, insufficient public participation, as well as to identify the educational opportunities for the matching the different interests in spatial development planning process in Latvia. The following tasks were identified in order to achieve the objective

of the study: (1) to justify the needs for the coordination of interests in the spatial planning process; (2) to identify the main problems of public involvement and educational opportunities for the coordination of the interests. Methods used - content analysis, document analysis, deductive and inductive method, comparative analysis.

It is important to remember that a well-informed and interested public is also an informed public. Therefore, it is important to provide educational measures to raise public awareness of spatial planning and knowledge about the significance of decisions made within the spatial planning process to the long-term development of the territory .

There are various methods (for example, creative workshops, e-planning, games, workshops, mediation, etc.) whereby the municipality can promote the effectiveness of public participation in the spatila planning process. The innovative technologies in web applications support a new ways of communication between citizens and spatial planners. These include online discussions, web surveys, online forums, gaming, virtual seminars and conferences, email exchanges.

Literatūra References

- Auders, M. (2008). Sabiedrības iesaistīšana pašvaldību teritorijas plānošanas procesā. Pieejams <http://www.varam.gov.lv/lat/publ/met/?doc=14074>
- Čepāne, I., & Statkus, S. (2005). Pašvaldības teritorijas plānojums kā nekustamā īpašuma tiesību aprobežojums. *Jurista vārds 2005.gada 25.janvāra Nr.3 (358) un 1.februāra Nr.4 (359)*.
- LR Augstākā tiesa (2013). *Tiesu prakses apkopojums teritorijas plānošanas, būvniecības un vides lietās, 2008-2012*. Pieejams http://at.gov.lv/files/uploads/files/6_Judikatura/Tiesu_prakses_apkopojumi/2016/7-teritorijas%20planosana-2013.doc
- LR Satversmes tiesas. (2004). *Spriedums 2004.gada gada 9.marta spriedums lietā Nr.2003-1605*. Pieejams http://www.satv.tiesa.gov.lv/wp-content/uploads/2016/02/2003-16-05_Spriedums.pdf
- LR Satversmes tiesa. (2008). *Spriedums 2008. gada 17. janvāra lietā Nr. 2007-11-03*. Pieejams http://www.satv.tiesa.gov.lv/wp-content/uploads/2016/02/2007-11-03_Spriedums.pdf
- Krek, A. (2008). Games in Urban Planning: The Power of a Playful Public Participation In: REAL CORP 008: Mobility Nodes as Innovation Hubs. *Proceedings of 13th International Conference on Urban Planning, Regional Development and Information Society*. Retrieved from https://conference.corp.at/archive/CORP2008_45.pdf
- PKC. *Politikas veidošanas rokasgrāmata*. Pieejams https://www.pkc.gov.lv/sites/default/files/inline-files/pkc_rokasgramata_090316_web.pdf
- Providus. (2008). *Sabiedrības līdzdalība teritorijas plānošanas un būvniecības jautājumos*. Pieejams [http://providus.lv/article_files/1780/original/Lidzdalib_MAKETS1\(1\).pdf?1332860156](http://providus.lv/article_files/1780/original/Lidzdalib_MAKETS1(1).pdf?1332860156)
- Rīgas plānošanas reģions. (2013). *Pētījums par sabiedrības iesaistes mehānismiem attīstības plānošanā un uzraudzībā vietējā līmenī*. Pieejams http://rpr.gov.lv/wp-content/uploads/2018/01/Sab_lidz_Petijums_FINAL.pdf
- Trosens, A., Hofmans, R., & Rotfišere, D.B. (2004). *Mediācija. Mediācijas pamati teorijā un praksē*. Pieejams <http://www.mediacija.lv/?Resursi:Gr%C4%81matas>
- VARAM. (2011). *Metodiskais materiāls „Pašvaldības, iedzīvotāju un uzņēmēju interešu saskaņošana – sabiedriskā apspriešana kā instruments”*. Pieejams <http://petijumi.mk.gov.lv/node/2289>